

Heroprichting Adrianusparochie 225 jaar geleden (deel 1)

Door Frank de Klerk, archivaris

Dit jaar vieren wij dat 225 jaar geleden dat in Naaldwijk een katholieke statie, een standplaats voor een missionaris, werd opgericht. Nadat het katholicisme in onze streken jarenlang verboden was geweest, gaven de Staten van Holland in 1787 toestemming voor de bouw van een kerk. De statie werd genoemd naar de heilige Adrianus om aan te geven dat zij een voortzetting was van de katholieke parochie met die naam, die tot de reformatie in Naaldwijk heeft bestaan.

Met de bouw van de kerk kwam een einde aan een lange periode dat de katholieke kerk in Naaldwijk en het grootste deel van de Noordelijke Nederlanden boven de grote rivieren was verboden. Meer dan tweehonderd jaar waren de katholieken niet meer dan een gedoogde minderheid in een land, waarvan de Nederduits Hervormde Kerk de officiële godsdienst was. Om een openbaar ambt te bekleden was lidmaatschap van die kerk voorgeschreven. Een katholiek was buitengesloten van overheidstaken.

Schuilkerken

De katholieke eredienst was verboden en had in schuilkerken plaats. Zo'n schuilkerk kon bijvoorbeeld een boerderij of pakhuis zijn. In Naaldwijk deed een boerderij aan de Zwartendijk als zodanig dienst. Van buiten mocht niet zichtbaar zijn dat het gebouw als kerk dienst deed. De schout moest worden omgekocht om een oogje dicht te doen. Soms werd een rondtrekkende priester gearresteerd en moest tegen veel geld worden vrijgekocht.

De reformatie sloeg vanaf 1566 hard om zich heen in het Westland. Hoewel in de oude Adrianuskerk in Naaldwijk geen beelden storm plaats vond, werden op diverse plaatsen in het Westland hagepreken gehouden. In 1572 viel Brielle en hadden de watergeuzen de kans het Westland te bereiken. De oude Adrianus viel ten prooi aan plunderingen. De geuzen wisten de Monsterse pastoor Adriaan van Hilvarenbeek en zijn kapelaan Jacob Lacopius te ontvoeren. Het tweetal werd samen met 17 anderen als de martelaren van Gorcum vermoord.

Minderheid

De deken en kanunniken van de Heilige Adrianuskerk waren gewaarschuwd. Om aan een vergelijkbaar lot te ontkomen, namen de wijk naar Delft om uit de handen van de watergeuzen te blijven. De leegstaande Adrianuskerk viel in handen van de gereformeerden, die het interieur onder handen namen. Beelden en onwelgevallige afbeeldingen werden verwijderd of vernield. Geleidelijk werd het Calvinistische protestantisme het dominante geloof in Naaldwijk. De katholieken werden een gedoogde minderheid, die meer dan twee eeuwen moest wachten voordat zij meer vrijheid kreeg om haar geloof uit te oefenen.

Heroprichting Adrianusparochie 225 jaar geleden (deel 2)

Door Frank de Klerk, archivaris

Weer een eigen kerkgebouw

Doordat de Oude Adrianuskerk in handen van de Calvinisten was gevallen hadden de katholieken meer dan twee eeuwen geen echt kerkgebouw. Eind 18de eeuw kerkten zij in een boerderij aan de Zwartendijk, die als schuilkerk was ingericht. Zij moesten die schuilkerk delen met de katholieken van Monster.

De voettocht naar Monster kostte veel tijd. De Naaldwijkse katholieken kregen steeds meer behoefte aan een eigen kerkgebouw. Toen in de 18de eeuw verlichte denkbeelden het geestelijk klimaat gingen beïnvloeden, vroegen enkele Naaldwijkse kerkmeesters in 1786 toestemming voor de bouw van een eigen kerk. Ruim een jaar later kwam het antwoord. De Staten van Holland en Westfriesland gaven toestemming om een kerk te bouwen. Voorwaarde was wel dat de kerk niet opvallend was en niet duidelijk herkenbaar zou zijn als katholiek.

In oktober 1787 koopt het kerkbestuur grond aan de Dijkweg voor het bedrag van 1580 guldens. Drie jaar later is het eerste kerkgebouw gereed. Deze kerk was gebouwd tegen de voormalige pastorie, het Harmoniegebouw, dat enkele jaren geleden is afgebroken. Eerste pastoor wordt Michaël Hendrik Witbols uit Rotterdam, die tot dat moment pastoor in Rijsaterwoude was. Pastoor Witbols was behalve pastoor ook dichter en lid van de Nationale Vergadering, een soort Staten-Generaal in de jaren, dat het Koninkrijk Holland door de Fransen was bezet.

Kerkhof

Begin 19de eeuw gaan de katholieken zich meer als groep in de samenleving onderscheiden. Pastoor Jacobus Nicolaas Mazza (1761-1830) kocht samen met het kerkbestuur een stuk grond achter de kerk aan de Dijkweg. In 1828 wordt het kerkhof ingezegend. Twee jaar later sterft de pastoor en wordt als een van de eersten op zijn kerkhof begraven. Zijn grafsteen is nog steeds te zien op het kerkhof.

Tegen 1870 was het aantal katholieken zo gegroeid dat de kerk te klein was geworden. De parochie besloot aan de Dijkweg een nieuwe kerk te bouwen. Het altaar van deze kerk bevond zich op de plek waar nu de pieta van Albert Termote staat. Zestig jaar lang kerkte Naaldwijk in dit neo-gotische gebouwen, dat echter al spoedig bouwkundige gebreken vertoonde. Door een gebrekkige fundering stond de toren al binnen enkele jaren uit het lood. De erfenis van boer Hofstede maakte het in 1930 mogelijk de huidige kerk te bouwen naar een ontwerp van architect Jos Margry.

Heropricting Adrianusparochie 225 jaar geleden (deel 3)

Door Frank de Klerk, archivaris

Herstel hiërarchie

Na de reformatie zijn in Noord Nederland geen bisschoppen meer benoemd in afwachting van het herstel van het gezag van de koning van Spanje. In de 17de eeuw werd echter duidelijk dat de nieuwe Republiek een zelfstandig land zou blijven met het gereformeerde protestantisme als officiële godsdienst. Noord Nederland werd voor Rome een missiegebied. Het kwam rechtstreeks onder de congregatie voor de Propaganda Fide, thans congregatie voor de evangelisatie der volkeren, in Rome te staan. Na de grondwetswijziging in 1848 werd het voor de katholieken mogelijk om weer eigen bisdommen op te richten. Het herstel van de kerkelijke hiërarchie is vooral bekend door de protestantse reactie hierop. De hervormden probeerden de Koning in de zogenoemde aprilbeweging op andere gedachten te brengen. Minder bekend zijn de binnenkerkelijke gevolgen voor de katholieken. De parochiegrenzen werden voortaan bij bisschoppelijk besluit bepaald.

Meest merkbare gevolg voor de gelovigen was dat zij van hogerhand een pastoor kregen toegewezen. Zij waren op deze pastoor aangewezen om de Heilige sacramenten te ontvangen en verdere kerkelijke diensten te vragen. Het werd onmogelijk de pastoor te ontlopen bij de verplichte Paascommunie. De Pastoor was een machtig man. Het kerkbestuur bestond uit boeren, tuinders en middenstanders met als opleiding lagere school. De Pastoor was hen qua scholing de baas en had alle tijd om de zaken naar zijn hand te zetten. Op veel plaatsen hadden katholieken een sociale achterstand doordat zij eeuwenlang van functies waren buiten gesloten. In Naaldwijk was het sociaal onderscheid gering. De protestanten maakten weliswaar het denkend deel van de natie uit maar politiek waren de katholieken goed vertegenwoordigd. Katholieke boeren en tuinders waren oververtegenwoordigd in de bezitselite. De kerk had een eigen armenzorg. De gemeente gaf alleen financiële ondersteuning aan mensen, die geen lid waren van een kerk. Korting op de budgetten van de gemeente leidde tot getouwtrek. Het Algemeen Armenbestuur joeg de minder bedeelden terug naar de schoot van de kerk om te bezuinigen op de eigen uitgaven.

Heroprichting Adrianusparochie 225 jaar geleden (deel 4)

Door Frank de Klerk, archivaris

Verzuiling en ontzuiling

De 19de eeuw kende ook de oprichting van een groot aantal broederschappen zoals de Broederschap van de Levende Rozenkrans (1842) en het Heilig Onbevleete Hart van Maria en de Heilige Familie uit hetzelfde jaar. In 1851 volgde de Broederschap van OLV naar Kevelaer en in 1889 het genootschap van het Heilig Hart van Jezus. De vele leden met een financiële bijdrage duiden op grote betrokkenheid.

Een andere uiting van betrokkenheid waren de fundaties, die bestemd waren om na het overlijden van de schenker heilige missen voor zijn zielenheil te bekostigen, evenals de talloze giften. Wij treffen in het archief de namen van bekende boerenfamilies als Vijverberg, Kester, Groenewegen, Wennekens, Sprinkhuizen, Van Rijn en Hofstede.

Katholieken zochten hun huwelijkspartner in eigen kring. Gemengde huwelijken werden ontmoedigd en hadden nauwelijks plaats. Nog tot ver in de twintigste eeuw was het aantal gemengde huwelijken niet hoger dan enkele procenten. De controle op opvoeding en gezin was zo groot dat deze begon te benauwen. Na de Tweede Wereldoorlog won de gedachte terrein om de politieke verzuiling te doorbreken. Honderd jaar na het herstel van de hiërarchie deden de bisschoppen in een mandement tevergeefs een poging het tij te keren.

In de jaren zestig had na het Tweede Vaticaans Concilie een kentering plaats. Katholieke organisaties verloren aan invloed. De tijd was voorbij dat de Kerk het maatschappelijk leven kon domineren. Veel priesters gingen hun taak anders zien. In Naaldwijk nam pastoor Blankers vanaf de kansel afstand van de encycliek Humanae Vitae, waarin Paus Paulus VI 'kunstmatige' voorbehoedsmiddelen zoals de pil verbood. Tegelijk nam het kerkbezoek af. Door de grotere welvaart gingen veel Nederlanders een meer individueel leven leiden, waarin voor de kerk nauwelijks of geen plaats meer is. Het aantal priesterroepingen nam zienderogen af.

Nederland was getalsmatig eens de grootste leverancier van missionarissen aan de wereldkerk. Inmiddels komen priesters uit het buitenland naar ons land en is Nederland zelf missieland geworden. In het Westland moeten drie priesters, een diaken en enkele pastorale werkers een megaparochie van elf kerken bedienen. Daarbij krijgen zij de steun van een groot aantal vrijwilligers. De machtskerk van eens is voorbij. Soms, als zij wordt achtervolgd door schandalen uit het verleden, staat de kerk met de rug tegen de muur. Toch zijn er ook tekenen van hoop. Hoewel kleiner in getal, is de betrokkenheid van de gelovigen bij de parochie gegroeid. Daaruit kan een nieuw elan ontstaan om het licht van Christus te laten schijnen in een samenleving, die daar niet altijd oog meer voor heeft.

(EINDE)